

УДК 343.23

ОСОБЛИВОСТІ ДОБРОВІЛЬНОЇ ВІДМОВИ: ВІДМІННІСТЬ ВІД СХОЖИХ ДІЯНЬ ОСОБИ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ КРИМІНАЛЬНІЙ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОСТУПОК ЯК ВИД МОЖЛИВОГО ПОКАРАННЯ

Кошель В.В., Псьота О.В.

Інститут прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена висвітленню актуальних питань інституту добровільної відмови в кримінальному праві в Україні. Охарактеризовано головні недоліки відмежування добровільної відмови при незакінченому злочині від схожих діянь, що тягнуть за собою кримінальну відповідальність в Україні. Визначено особливості кваліфікації добровільної відмови при незакінченому злочині. Аргументовано необхідність запровадження юридичної відповідальності у вигляді кримінального проступку в окремих випадках добровільної відмови, якщо була використана можливість особи втрутитися у причинно-наслідковий зв'язок. Проаналізовано досвід демократичних держав.

Ключові слова: добровільна відмова, незакінчений злочин, кримінальний проступок, вимушена відмова, відмова від повторного злочину, кримінальна відповідальність.

Постановка проблеми. Дана робота присвячена дослідженню відмінності такого інституту загальної частини кримінального права як добровільна відмова при незакінченому злочині та схожих за ознаками діянь особи, що підлягають кримінальній відповідальності та такому виду відповідальності як кримінальний проступок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням вивчення даної проблеми займалися такі вітчизняні науковці: М.І. Бажанов, Ю.В. Гродецький, Ф.Г. Бурчак, Д.Є. Дядько, М.Д. Дурманов, П.Ф. Гришанин, П.І. Гришаєв, В.Д. Іва-

нов, В.Ф. Караулов, М.І. Ковальов, Г.А. Кригер, А.Н. Круглевський, Н.Ф. Кузнецова, Н.В. Лясс, С.П. Мокрінський, К.О. Панько, А.А. Піонтковський, О.Д. Сафронов, М.С. Таганцев, П.Ф. Тельнов, В.П. Тихий, І.С. Тишкевич, А.М. Трайнін, А. Чебишев-Дмитрієв, А.А. Тер-Акопов, М.Д. Шаргородський, М.О. Шнейдер, О.І. Альошина, О.А. Арутюнов, В.В. Безуглов, К.О. Панько, М.М. Скорілкін, О.В. Ус та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на велику кількість публікацій, слід зазначити, що вивченню

та детальному дослідженню добровільної відмови при незакінченому злочині та покаранню у вигляді кримінального проступку приділено недостатньо уваги. Найчастіше, українські науковці досліджують та аналізують інститут добровільної відмови та пов'язані з ним інститути за загальною тематикою: добровільна відмова при співучасті, остаточність добровільної відмови, ДОБРОВІЛЬНА ВІДМОВА ПРОВОКАТОРА ЗЛОЧИНУ тощо. Також досить важливо деталізовано дослідити ознаки добровільної відмови для практичної діяльності та кваліфікації діянь.

Формування цілей статті. Головною метою цієї наукової статті є комплексне дослідження добровільної відмови при незакінченому злочині та її ознак, розмежування добровільної відмови, відмови від повторного злочину та вимушеної відмови, доведення необхідності запровадження кримінального проступку в окремих випадках добровільної відмови, якщо була використана можливість особи втрутитися у причинно-наслідковий зв'язок.

Виклад основного матеріалу дослідження. Добровільна відмова при незакінченому злочині є доволі поширеним явищем. Однак на практиці визначити її ознаки досить тяжко. Така ситуація обумовлена складністю даного інституту, не сприяла вирішенню цієї проблеми до прийняття чинного КК України і відсутність єдиних позицій з приводу деяких питань добровільної відмови в теорії.

В радянський період більшість вчених вважали, що слід виділяти лише дві ознаки досліджуваного поняття: добровільність та остаточність. Таку ж ознаку як наявність у особи усвідомлення можливості доведення злочину до кінця вони визнавали характеристикою добровільності, її складовим елементом. При цьому існувала проблема відображення ознак добровільної відмови від вчинення злочину у її визначенні.

Так, Н.Ф. Кузнецова, визнаючи ознаками досліджуваного поняття добровільність і остаточність, в той же час у визначенні добровільної відмови відобразила такі ознаки як остаточність та усвідомлення можливості доведення злочину до кінця, тобто фактично звела усю ознаку добровільності до такого усвідомлення, що є необґрунтованим кроком [1].

Такі вчені, як А.А. Піонтковський та І.С. Тишкевич, визнавали, що добровільна відмова можлива лише за умови остаточної відмови, а не тимчасової перерви у злочинній діяльності особи через певні обставини, однак ознака остаточності не знайшла вияву у сформульованих ними визначеннях [2].

Аналіз ч. 1 ст. 17 чинного КК України дає підстави стверджувати, що існують три основні ознаки добровільної відмови: остаточне припинення готування до злочину або замаху на злочин, відмова від злочину за волею самої особи та наявність у особи усвідомлення можливості доведення злочину до кінця [3]. Сучасна кримінально-правова доктрина також підтримує таку думку, хоча існують і виключення, зокрема, А.А. Пінаєв вказує на наявність у добровільної відмови лише двох ознак: об'єктивної (остаточність) та суб'єктивної (добровільність) [4]; Г.В. Назаренко та А.І. Ситнікова характеризують добровільну відмову за до-

помогою таких ознак як своєчасність, добровільність та остаточність [5].

Добровільність відмови полягає насамперед у відсутності примусу з боку інших осіб, зокрема, визнається вимушеною, а не добровільною відмова особи, спричинена погрозою з боку потерпілого звернутися до правоохоронних органів. Особа свідомо, за власним бажанням припиняє своє злочинне посягання. Окремо слід підкреслити те, що ініціатива добровільної відмови може виходити не тільки від самої особи, але й від її родичів, знайомих, інших осіб, навіть від самого потерпілого, у формі порад, прохань тощо. Однак, якщо така ініціатива інших осіб об'єктивізується у формі примусу, відмова не буде визнаватися добровільною, оскільки фактично відсутня реальна можливість довести злочин до кінця, тобто на шляху особи виникають перепони.

Зокрема, в п. 14 постанови Пленуму Верховного Суду України № 5 від 30.05.2008 року «Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи» зазначається, що «не може визнаватися добровільною відмова, що викликана неможливістю подальшого продовження злочинних дій з причин, незалежних від волі винної особи».

Для визнання відмови вимушеною не є обов'язковим, щоб зовнішні фактори взагалі виключали можливість вчинення злочину, вони можуть тільки значною мірою скорочувати можливість успішного доведення злочину до кінця. Отже, не є добровільною відмова, пов'язана з незалежними від волі особи факторами.

Роль зовнішніх обставин при добровільній відмові досить обмежена: вони опосередковано сприяють виникненню у особи бажання добровільно відмовитись від вчинення злочину, «при добровільній відмові зовнішні обставини лише впливають на мотив, з якого суб'єкт відмовляється від продовження злочинної діяльності» [6], тобто не буде добровільною відмова, спричинена певними незалежними від особи обставинами, зовнішніми перепонами.

Причому мотив, формуванню якого сприяли як зовнішні фактори, так і внутрішні процеси у свідомості особи, може мати будь-який характер. Рівень моральності змісту мотивів аж ніяк не впливає на визнання відмови добровільною. «Для моральної оцінки особи значущими є мотиви, що свідчать про початок позитивних змін у її свідомості (розкаяння, відчуття жалості), але для звільнення від кримінальної відповідальності прийнятний будь-який мотив» [7]. При добровільній відмові у якості мотиву можуть мати місце як жалість, каяття, бажання виправитися, усвідомлення протиправності та аморальності вчиненого діяння, так і страх перед відповідальністю, невідгідність вчинення злочину, спрямування умислу на вчинення іншого злочину, втрата інтересу до даного злочину. Найголовніше, що особа добровільно, за власною волею, відмовляється від вчинення злочину. Однак, хоча мотиви у разі відмови від вчинення злочину і не мають самостійного юридичного значення, тільки досліджуючи їх, можна визначити, чи була відмова дійсно добровільною [8].

Зокрема, страх перед покаранням може виступати мотивом і добровільної, і вимушеної

відмови. Якщо цей страх носить абстрактний характер і особа не має реальних підстав очікувати покарання, то у такому випадку відмова особи буде добровільною. Якщо ж існує реальна загроза бути затриманим безпосередньо під час вчинення злочину, мова може йти виключно про вимушену відмову.

Отже, дослідження мотивів відмови від доведення злочину до кінця в процесі розслідування та розгляду справи в суді є обов'язковим.

Тісно пов'язано з попередньою є ознака усвідомлення можливості доведення злочину до кінця. До прийняття чинного КК України вона взагалі розглядалась виключно як один з аспектів ознаки добровільності.

Важливість цієї ознаки для визначення добровільної відмови підкреслюється в п. 14 постанови Пленуму Верховного Суду України № 5 від 30.05.2008 року «Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи»: «Для визнання відмови від доведення злочинів до кінця добровільною слід виходити з того, що особа, маючи реальну можливість довести їх до кінця, відмовилась від цього і з власної волі припинила злочинні дії».

Так, наприклад, судова колегія в кримінальних справах Верховного Суду України у своїй ухвалі від 14.09.2000 року визнала відсутність добровільної відмови у діях Ч. у зв'язку з відсутністю можливості довести злочин до кінця.

Ч. разом з В.В.Г. і В.Н. займався незаконним бізнесом у м. Москві. Підозрюючи їх у приховуванні від нього належної йому плати за роботу, він висловлював їм свої претензії з цього приводу. В.В.Г. і В.Н. заперечували обґрунтованість його претензій, але Ч. їм не вірив, у зв'язку з чим вирішив учинити умисне вбивство В.В.Г.

З цією метою Ч., озброївшись електрошоковим пристроєм і універсальною викруткою з насадкою у вигляді шила, прийшов до будинку, де мешкали В.В.Г., В.Н. та їх трирічний син В.В., а також їх знайомий М.

У будинку в цей час знаходилась В.Н. із сином. Ч. почав висловлювати претензії з приводу приховування від нього плати, але В.Н. запропонувала йому розбиратися з її чоловіком. Щоб позбавити В.Н. можливості чинити опір і дізнатися про плани В.В.Г. щодо нього, Ч. застосував до неї електрошоковий пристрій. Оскільки пристрій не спрацював, а В.Н. стала обурюватися такою поведінкою Ч. і кричати, останній з метою вчинення вбивства завдавав їй та її сину цим пристроєм численні удари в різні частини тіла, у тому числі по голові й у груди, унаслідок яких В.Н. та В.В. померли на місці події. Приховавши явні сліди злочинів і трупи потерпілих, Ч. озброївся ножом та пляшкою і став чекати В.В.Г. з метою вбити його.

Через деякий час до будинку під'їхав на автомобілі М., і Ч. вирішив вбити його з метою приховання вчиненого ним убивства двох осіб і створення умов для вбивства В.В.Г. Однак після нападу Ч., М. удалося відкрити двері і з криками про допомогу втекти, у зв'язку з чим Ч. не довів свій умисел на його вбивство до кінця. Побожуючись бути затриманим, Ч. добровільно відмовився від свого наміру вбити В.В.Г.

Судова колегія в кримінальних справах Полтавського обласного суду встановила, що, готу-

ючись до вбивства В.В.Г., засуджений учинив декілька особливо тяжких злочинів, а оскільки М. зміг втекти, Ч. з місця події зник, що суд розцінив як його добровільну відмову від вчинення вбивства В.В.Г.

Однак судова колегія в кримінальних справах Верховного Суду України визнала що, Ч. полишив свою злочинну діяльність під тиском обставин, які не залежали від нього, а саме: активного опору М., втечі його від Ч. та звернення за допомогою до інших громадян, тобто через відсутність можливості довести злочин до кінця.

Різні науковці погоджуються, що, добровільно відмовляючись, особа повинна усвідомлювати, що має можливість продовжити свої злочинні дії та довести злочин до кінця. Однак, у кримінально-правовій доктрині виникають суперечності з приводу того, яким повинен бути характер такої можливості.

Н. Лясс висловила думку, згідно якої можливість виконання задуманого при добровільній відмові має бути об'єктивною [9]. На противагу цьому поглядів інших науковців, зокрема, В.Ф. Караулов та Б.В. Здравомислов вважають, що така можливість повинна носити суб'єктивний характер і не має значення, чи існувала дійсно можливість довести злочин до кінця [10]. «Важливо встановити факт усвідомлення особою можливості вчинення злочину, а не саму цю об'єктивну можливість. Остання може бути відсутня, але якщо особа, не підозрюючи про неможливість вчинення злочину, добровільно відмовляється від нього – наявна добровільна відмова».

Таким чином, якщо особа відмовляється від продовження вчинення злочину у зв'язку з різного роду перепонами, які викликають труднощі у вчиненні злочину чи роблять його вчинення неможливим, то добровільна відмова у цих випадках відсутня; однак навіть за умов наявності перепон, які особа не може подолати, якщо вона ці перепони повністю не усвідомлює, а, відмовляючись від вчинення злочину, вважає, що могла б довести його до кінця, добровільна відмова від вчинення злочину наявна.

Якщо ж, навпаки, перепони для вчинення злочину існують виключно в уяві особи, і особа, таким чином, не бачить практичної можливості продовжити злочинне посягання, не можна говорити про добровільність подібної відмови [11].

Отже, ознака усвідомлення можливості доведення злочину до кінця за своєю природою є суб'єктивною і залежить від відображення у свідомості особи зовнішніх обставин (наявність чи відсутність обставин, що перешкоджають доведенню злочину до кінця, повинна охоплюватися свідомістю особи) [12], однак це не повинно означати повне відкидання об'єктивного фактору. Дослідження об'єктивних умов вчинення злочину дозволяє правозастосовчим органам правильно визначати наявність чи відсутність добровільної відмови у діях особи. Але неправильно вважати, що виключно розгляд зовнішніх умов дозволяє зробити вірний висновок щодо добровільної відмови від вчинення злочину.

Третьою ознакою добровільної відмови є ознака остаточності припинення злочинного посягання. Слід відзначити, що протягом доволі тривалого строку цю ознаку науковці взагалі ігнорували.

Так, М. Таганцев зазначав, що про добровільно залишений замах свідчить припинення діяльності або наважди, або ж на досить тривалий строк [13]. Такої ж думки притримувались й інші його сучасники-науковці.

А. Сахаров взагалі не розглядав таку ознаку добровільної відмови (тим самим визнаючи її не достатньо важливою), хоча й зазначав, що добровільна відмова можлива лише за умови остаточного припинення злочину [14].

Ті ж науковці, які визнають остаточне припинення особою готування до злочину або замаху на злочин ознакою добровільної відмови, зазначають, що таке припинення означає «дійсну і безповоротну відмову особи від вчинення задуманого нею злочину і відсутність наміру його продовжити» [15]. Тобто тимчасова перерва у вчиненні злочину незалежно від того, що спричинило її, та незалежно від тривалості такої перерви у часі не буде визнаватися добровільною відмовою, оскільки умисел на вчинення даного злочину у особи не відпадає.

Як зазначає М.Д. Дурманов добровільною відмовою також слід вважати відмову особи від вчинення більш тяжкого злочину для вчинення менш тяжкого, однак, на його думку, не є добровільною відмовою перехід злочинця до вчинення більш тяжкого злочину [16]. Не можна погодитись з такою думкою вченого, оскільки, по-перше, як в першому, так і в другому випадку умисел на подальше вчинення задуманого злочину відпадає; а по-друге, для визнання відмови добровільною не буде мати значення, чи буде особа згодом вчиняти інший злочин і якщо буде, то який, адже добровільна відмова встановлюється виключно щодо конкретного індивідуалізованого випадку, «відмова визнається остаточною, якщо особа відмовляється від даного розпочатого нею злочину».

Гостру полеміку у середовищі науковців викликає питання природи даної ознаки. Частина з них схиляється до визнання остаточності ознакою, що характеризує добровільну відмову з об'єктивної сторони, інші, навпаки, формулюють її як виключно суб'єктивну ознаку, наголошуючи на тому, що ця ознака передбачає не тільки фактичне припинення злочинних дій, але й відсутність наміру продовжити її у подальшому.

Зокрема, Гродецький Ю. наголошує саме на суб'єктивному характері остаточності добровільної відмови, зазначаючи, що на момент припинення незакінченого злочину можна з'ясувати лише психічне ставлення особи до свого діяння [17].

Дійсно, дана ознака за своєю природою є саме суб'єктивною, оскільки остаточне припинення злочину насамперед передбачає факт остаточного зникнення умислу на вчинення у майбутньому дій по продовженню розпочатого злочину, тобто особа, що добровільно відмовилась, вже не повернеться через деякий час до розпочатої діяльності.

З вищезазначеного зрозуміло в яких випадках можлива добровільна відмова, а коли вона відсутня. Проте ми вважаємо, що попри наявності у вітчизняному кримінальному законодавстві чіткого розмежування підстав, коли особа звільняється від кримінальної відповідальності через добровільну відмову, а коли вона притягається до відповідальності, обов'язково має бути якийсь компроміс, якась грань між цими підставами.

Простими словами, відповідно до вітчизняного законодавства особа або звільняється від кримінальної відповідальності за певних умов, наприклад через наявність добровільної відмови, або притягається до неї у вигляді відбування покарання за злочин з усіма наслідками в подальшому, зокрема з судимістю.

Ми пропонуємо запровадити у КК певні підстави, за наявності яких особа буде притягатись до кримінальної відповідальності навіть за присутності добровільної відмови в її діянні. Таким чином, на нашу думку, кримінальне законодавство в Україні стане досконалим та справедливим з точки зору каральної та виховної функції кримінального права. Ми пропонуємо запровадити кримінальну відповідальність у вигляді кримінального проступку за закінчений замах на злочин, за умови, якщо була використана можливість особи втрутитися у причинно-наслідковий зв'язок та там, де була наявна добровільна відмова. Це буде логічним продовженням удосконалення системи призначення покарання в Україні.

Для повного розуміння вищезазначеної тези спершу варто пояснити, що таке інститут кримінального проступку, який вигляд він має та які перспективи його запровадження в Україні.

Кримінальний проступок – кримінально каране діяння невеликої тяжкості, яке не несе великої суспільної небезпеки, не має такого наслідку, як судимість, і за вчинення якого передбачене менш суворе покарання, ніж за злочин.

Кримінальний проступок за своїми властивостями можна визначити як проміжний вид діяння між злочином, адміністративним, цивільно-правовим, дисциплінарним правопорушенням, як діяння, яке порушує «горизонтальні зв'язки» управлінського та / або публічно-договірного характеру, закріплені в нормах позитивного права, і опосередковано посягають на природні права людини. Зазначені властивості визначають проміжне місце кримінального проступку серед інших видів правопорушень [18, с. 106].

Настав час визначити межу між кримінальним та адміністративним правопорушенням. Без запровадження кримінального проступку межа поки що така: за порушення норм КК всі діяння визнаються злочинами різного ступеня тяжкості, що має наслідком притягнення до кримінальної відповідальності; порушення норм Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КупАП) супроводжується адміністративними стягненнями. Якщо діяння буде визнане малозначним, відповідно до ч. 2 ст. 11 КК, то особа не буде притягнена до кримінальної відповідальності, а лише до адміністративної, якщо інше не передбачено законом.

Пріоритетною ціллю Концепції кримінальної юстиції в Україні від 08.04.2008 № 311/2008 є саме розвиток вітчизняної кримінальної юстиції шляхом запровадження інституту кримінального проступку. Народні депутати також розробили різні законопроекти з цього приводу, в яких запропонували свою модель інституту кримінального проступку. Це свідчить про бажання суб'єктів законодавчої ініціативи реформувати кримінальне законодавство. Як влучно зазначив В.Я. Тацій: «Якщо ж звернутися до існуючої на сьогодні пра-

вотворчої діяльності в галузі оновлення положень закону про кримінальну відповідальність, то за останні роки вона просто вражає своєю бурхливою стрімкістю та розмахом» [19, с. 6]. Нас зацікавив законопроект, внесений групою народних депутатів України VIII скликання на чолі з А.А. Кожем'якіним [20]. Безумовно, даний законопроект розрахований на продовження гуманізації кримінального права шляхом перетворення окремих нетяжких злочинів на кримінальні проступки. Зазначено, що залежно від ступеня тяжкості та правових наслідків їх вчинення кримінальні правопорушення поділяються на злочини та проступки, а злочини, у свою чергу, на злочини невеликої тяжкості, середньої тяжкості, тяжкі та особливо тяжкі. «Протиправними діями – проступками можуть бути визнані: умисне чи необережне діяння, яке заподіює істотну шкоду, яка не є ні значною шкодою, ні тяжкими наслідками; умисне діяння, яке створює загрозу заподіяння значної шкоди» [20]. До кримінального проступку мають увійти: близько 100 простих складів проступків, які наразі є адміністративними проступками, передбаченими КУпАП і Митним кодексом України, але за своїм характером не є правопорушеннями проти порядку управління (посягають на здоров'я людини, громадський порядок та інші, не пов'язані з порядком управління цінності), а, виходячи зі ступеня тяжкості, мають бути криміналізовані із встановленням за їх вчинення найменш суворих кримінальних покарань. Ми вважаємо даний доробок одним із найвдаліших. Комітет Верховної Ради України з питань правової політики та правосуддя та Комітет Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності позитивно відгукнулися на цей законопроект [20]. Проте він наразі має статус відхиленого та знятого з розгляду.

Переходячи до необхідності запровадження кримінальної відповідальності у вигляді кримінального проступку за закінчений замах на злочин навіть за наявності добровільної відмови у тих злочинах, де можна втрутитися у причинно-наслідковий зв'язок, необхідно навести декілька аргументів з цього приводу.

Як відомо, на стадії закінченого замаху на злочин добровільна відмова можлива тільки у тих випадках, коли між вчиненим діянням та ймовірним настанням суспільно небезпечних наслідків є певний проміжок часу, упродовж якого особа контролює розвиток причинного зв'язку і тому може втрутитися і перешкодити настанню суспільно-небезпечних наслідків. Приклад: особа умисно штовхнула потерпілого, який не вмів плавати, у водоймище з метою позбавлення його життя, а потім врятувала його. Таким чином відбувається посягання на безпосередній охоронюваний об'єкт кримінального законодавства: життя людини. Добровільна відмова в цьому випадку можлива завдяки здійсненню активної поведінки з боку особи: вчинення нею дій, спрямованих на недопущення суспільно небезпечних наслідків. Особа припиняє створену нею небезпеку, не дає їй реалізуватися, перетворюється на фактичне заподіяння шкоди об'єкту, перешкоджає закінченню злочину. Таким чином, на підставі приписів ч. 2 ст. 17 КК, особа звільняється від кримінальної відповідальності.

На наше переконання звільнення від відповідальності в таких випадках є недоцільним, адже в даній ситуації абсолютно ігнорується каральна функція кримінального права. Так, звісно, кримінальному праву України, як демократичній, гуманістичній галузі права притаманний пріоритет виховної функції над каральною, проте це не означає, що каральна функція повинна повністю нівелюватися. Скидаючи потерпілого, який не вмів плавати, у водоймище, особа розпочинає розвивати об'єктивну сторону злочину, розпочинає посягати на охоронюваний кримінальним законодавством об'єкт. Навіть коли особа врятує потерпілого, нівелює загрозу його загибелі, вона все-одно своїми діями до цього (умисне скидання потерпілого у водоймище) показала своє протиправне ставлення до суспільних відносин, охоронюваних КК. Таким чином законодавство дозволяє посягати на охоронювані КК об'єкти, втручатися у причинно-наслідковий зв'язок між діянням в наслідком, а потім, з урахуванням ч. 2 ст. 17 КК звільняє особу від відповідальності. В таких випадках ми наполягаємо притягати осіб до кримінальної відповідальності навіть за наявності добровільної відмови від злочину, проте у вигляді кримінального проступку. Санкція за проступок, вірогідно, буде передбачати лише штраф та обов'язково не буде мати такого наслідку, як судимість. Таким чином особа не зазнає значних заходів примусу з боку держави, проте понесе справедливе покарання у вигляді штрафу або іншої, не значної в аспекті обмеження прав санкції. Таким чином буде спостерігатися доцільний та ефективний баланс між виховною та каральною функцією кримінального права.

Ми не вважаємо, що такі зміни є недоцільними та не вписуються до інституту добровільної відмови від злочину, адже пропонувані нами зрушення будуть стосуватися не всього інституту, а лише конкретного випадку. Таким чином ч. 2 ст. 17 КК і надалі буде ефективно впливати на охорону суспільних відносин від злочинних покарань: надалі сприятиме відмові від продовження і завершення розпочатою особою злочину. До інших випадків, коли наявна добровільна відмова від злочину, до особи і надалі буде застосовуватися звільнення від відповідальності, а не притягнення до відповідальності у вигляді проступку, адже в такому випадку ч. 2 ст. 17 КК повністю втратить свою головну мету: запобігання закінченню злочинів.

До того ж варто розуміти, що відповідно до ч. 2 ст. 15 замах на вчинення злочину є закінченим, якщо особа виконала усі дії, яка вважала необхідними для доведення злочину до кінця. А значить закінчений замах на злочин є більш суспільно небезпечним, ніж незакінчений замах. Це ще один аргумент, який доводить необхідність покарання у вигляді кримінального проступку за закінчений замах на злочин, за умови, якщо була використана можливість особи втрутитися у причинно-наслідковий зв'язок та там, де була наявна добровільна відмова. Такі зміни призведуть до того, що стадія закінченого замаху на злочин в силу своєї суспільної небезпечності у будь-яких випадках буде кримінально караною.

Висновки з даного дослідження і перспективи. Дійсно, таке запровадження має стати справжнім ноу-хау у кримінальному законодавстві, адже наразі інститут добровільної відмови повністю виключає притягнення до кримінальної відповідальності. Проте після запропонованого нами удосконалення законодавства, закінчений замах на злочин, навіть якщо в ньому наявна добровільна відмова від злочину внаслідок втручання у причинно-наслідковий зв'язок, не буде означати звільнення від кримінальної відповідальності.

Таким чином, після запровадження запропонованих нами змін, стадія закінченого замаху на злочин обов'язково матиме підстави притягнення до кримінальної відповідальності. За закінчений замах на злочин, за умови, якщо була використана можливість особи втрутитися у причинно-наслідковий зв'язок та там, де була наявна добровільна відмова – відповідальність у вигляді кримінального проступку. За всі інші закінчені заходи на злочин – притягнення до відповідальності за злочин.

Список літератури:

1. Кузнецова Н.Ф. Ответственность за приготовление к преступлению и покушение на преступление по советскому уголовному праву. – М.: Изд-во Москов. ун-та, 1958. – С. 160.
2. Пионтковский А.А. Учение о преступлении по советскому уголовному праву. – М.: Госюриздат, 1961. – С. 520, 523; Тишкевич И.С. Приготовление и покушение по советскому уголовному праву (понятие и наказуемость). – М.: Госюриздат, 1958. – С. 214, 223.
3. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тацій. – 4-те вид., переробл. і допов. – Х.: Право, 2010. – С. 200.
4. Пинаев А.А. Курс лекций по Общей части уголовного права. Кн. I «О преступлении». – Х.: Харьков юрид., 2001. – С. 186.
5. Назаренко Г.В., Ситникова А.И. Неоконченное преступление и его виды: Монография. – М.: Ось-89, 2003. – С. 114.
6. Панько К.А. Добровольный отказ от преступления по советскому уголовному праву. – Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1975. – С. 9.
7. Марцовенко Д.В. Добровільна відмова при незакінченому злочині // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Вип. 5. – Сімф.: Крим. юрид. ін-т, 2004. – С. 127.
8. Ахмедова М.М. К вопросу о мотивах добровольного отказа от доведения преступления до конца // Проблемы совершенствования мер борьбы с преступностью. – Ташкент: ТашГУ, 1986. – С. 11.
9. Лясс Н. Добровольный отказ от совершения преступления // Советская юстиция. – 1963. – № 22. – С. 16.
10. Караулов В.Ф., Здравомыслов Б.В. Добровольный отказ от совершения преступления // Всесоюзный юридический заочный институт. Ученые записки. Вып. 18, ч. 2. – М.: ВЮЗИ, 1969. – С. 67.
11. Дьяков С. Добровольный отказ от совершения преступления // Социалистическая законность. – 1973. – № 10. – С. 51.
12. Юшков Ю. Добровольный отказ от совершения преступления // Советская юстиция. – 1978. – № 8. – С. 20.
13. Таганцев Н.С. Курс русского уголовного права: Часть общая. Кн. 2: Учение о преступлении. – СПб.: Тип. Стасюлевича, 1878. – С. 207.
14. Сахаров А. Ответственность за приготовление и покушение. Добровольный отказ // Советская юстиция. – 1961. – № 21. – С. 12.
15. Тихий В. Добровільна відмова від злочину (коментар статті 17 ККУ) // Вісник Конституційного Суду України. – 2004. – № 5. – С. 117.
16. Дурманов Н.Д. Стадии совершения преступления по советскому уголовному праву. – М.: Госюриздат, 1955. – С. 196.
17. Гродецький Ю. Остаточність добровільної відмови // Вісник прокуратури. – 2010. – № 9. – С. 69.
18. Кримінальний проступок у доктрині та законодавстві: К823 монографія / авт. кол.: В.О. Туляков, Г.П. Пімонов, Н.І. Мітрицян [та ін.]; за заг. ред. В.О. Тулякова. – Одеса: Юридична література, 2012. – 422 с.
19. Тацій В.Я. Актуальні проблеми сучасного розвитку кримінального права України / В.Я. Тацій, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін // Право України. – 2010. – № 9. – С. 4–15.
20. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження кримінальних проступків» від 19.05.2015 // Відом. Верхов. Ради України. – 2015. – № 2897 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55214.

Кошель В.В., Псьота А.В.

Институт прокуратуры и уголовной юстиции
Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

ОСОБЕННОСТИ ДОБРОВОЛЬНОГО ОТКАЗА: ОТЛИЧИЕ ОТ ПОХОЖИХ ДЕЯНИЙ ЛИЦА, ВЛЕКУЩИХ ЗА СОБОЙ УГОЛОВНУЮ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ И УГОЛОВНЫЙ ПРОСТУПОК КАК ВИД ВОЗМОЖНОГО НАКАЗАНИЯ

Аннотация

Статья посвящена освещению актуальных вопросов института добровольного отказа в криминальном праве Украины. Охарактеризованы главные недостатки отграничения добровольного отказа при неоконченном преступлении от подобных деяний, влекущих за собой уголовную ответственность в Украине. Определены особенности квалификации добровольного отказа при неоконченном преступлении. Аргументирована необходимость введения юридической ответственности в виде уголовного проступка в отдельных случаях добровольного отказа, если была использована возможность лица вмешаться в причинно-следственную связь. Проанализирован опыт демократических государств.

Ключевые слова: добровольный отказ, неоконченное преступление, уголовный проступок, вынужденный отказ, отказ от повторного преступления, уголовная ответственность.

Koshel V.V., Psyota O.V.

Criminal Justice and Prosecutors' Training Institute
Yaroslav Mudryi National Law University

**FEATURES OF VOLUNTARY REFUSAL: DIFFERENCE
FROM DEEDS INCLUDING CRIMINAL LIABILITY
AND CRIMINAL MISDEMEANOR AS A POSSIBLE PUNISHMENT**

Summary

The article is devoted to the topical issues of the institute of voluntary refusal in criminal law of Ukraine. The main drawbacks of delineating a voluntary refusal for an unfinished crime from such acts, which entail criminal liability in Ukraine, are characterized. Specific features of the qualification of voluntary refusal in an unfinished crime are given. There are arguments provided the necessity to introduce legal liability in the form of a criminal misdemeanor in some cases of voluntary refusal, if the person's ability to intervene in the cause-and-effect relationship was used. The experience of democratic states is analyzed.

Keywords: voluntary refusal, incomplete crime, criminal misdemeanor, forced refusal, refusal of repeated crime, criminal liability.